

Романенко Людмила Миколаївна
доцент кафедри конституційного
права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Конституціоналізм, як складова становлення конституційного ладу в Україні під час воєнного стану.

Актуальність теми в часи сьогодення полягає в тому, що конституціоналізм є фундаментальною складовою формування правової держави та демократичного суспільства. В умовах воєнного стану, який запроваджено в Україні у відповідь на збройну агресію Росії, питання конституціоналізму набуває особливого значення. Це пов'язано з необхідністю забезпечення прав і свобод громадян, збереження конституційного ладу та особлива увага має бути спрямована на запобігання зловживанням владою. Розуміння ролі конституціоналізму в цих умовах допоможе оцінити стійкість правової системи та ефективність механізмів захисту прав громадян.

Аналіз конституціоналізму під час воєнного стану потребує значної уваги як складової становлення конституційного ладу в Україні. Особливу увагу буде приділено викликам, з якими стикається правова система країни, а також механізмам захисту конституційного ладу та прав громадян.

Висвітленням теми конституціоналізму, його поняттю та принципам, в історичному аспекті, займались відомі постаті української історії, такі як С. Оріховський-Роксолан, Й. Верещинський, С. Пекаліда, П. Могила, Б. Хмельницький, П. Орлик, С. Яворський, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, Я. Козельський, П. Пестель, М. Муравйов, М. Костомаров, М. Грушевський, В. Липинський, І. Франко. Всі ці історичні постаті в різні історичні епохи по різному висвітлювали поняття конституціоналізму, але кожен з них вбачає систему правління у державі, яка складається з певних форм, засобів, методів правління та їх суб'єктів, які мають бути засновані та спрямовані на забезпечення прав та свобод людини, верховенства права, демократії та обмеженої влади.

Тема конституціоналізму у вітчизняній науці набула ще більш значної уваги, якій присвячують свої праці такі вчені, як І. Й. Бойко, В. Д. Гончаренко, В. М. Єрмолаєв, О. Л. Копиленко, М. Л. Копиленко, В. С. Кульчицький, О. В. Кресін, О. М. Мироненко, В. О. Рум'янцев, В. Я. Тацій, Б. Й. Тищик, Ю. М. Тодика, І. Б. Усенко, В. А. Чехович, Ю. С. Шемшученко та інші науковці.

Ця тема завжди була і буде актуальною на підставі становлення конституційного ладу в країні, як в мирний час так і залишається найбільш глобальною під час воєнного стану.

Конституціоналізм — це система ідей, принципів та практик, які спрямовані на обмеження влади та захист прав і свобод громадян шляхом становлення та дотримання основного закону країни - Конституції.

Основними принципами конституціоналізму, в першу чергу, є:

1. Верховенство права, основа якого полягає в тому, що закон є має найвищу юридичну силу, і всі без виключення, особливо органи державної

влади, як взірць для наслідування, мають неухильно його дотримуватися.

2. Поділ влади, який полягає у розподілі владних повноважень між законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади для запобігання зловживанням владних повноважень, та які мають не тільки не втручатись в діяльність один одного, але й мати абсолютну незалежність.

3. Захист прав людини. Цей принцип має бути основним-основоположним серед принципів та системи конституціоналізму та не тільки гарантувати, як та правове положення, закріплене в конституції, а й по-факту забезпечувати та захищати основні права та свободи людини та громадянина, які є непорушними та не можуть бути порушені ні за будь-яких обставин.

4. Демократичне управління полягає в участі громадян у прийнятті державних рішень через вибори, референдум та інші демократичні механізми.

На жаль, під час воєнного стану в країні спостерігається відсутність верховенства права, а саме, закон не для всіх, а особливо його положення не стосуються осіб владних повноважень, а захист прав і свобод людини, що гарантується Конституцією України та не може бути порушеним, не просто порушується, а закріплюється на законодавчому рівні, що містять в собі чіткі дискримінаційні процеси за майновою ознакою, правовим статусом та приналежністю до владних повноважень та інші. Положення воєнного стану дуже чітко розподілило громадян на тих, хто йде захищати країну, та на тих, чий майновий стан чи статус владних повноважень надає повну можливість ухилятися від цього обов'язку. Громадяни України наразі чітко поділені на бідних та багатих, на тих хто має бронь та на тих хто її отримати не може, на тих хто опинився при владі і на тих, проти кого направлені ці владні повноваження. Дуже часто серед народу України можна почути висловлювання, що «Конституція зараз не на часі» чи «Конституція на паузі», що напряду свідчить про те, що наразі конституціоналізм в країні на найнижчому рівні, який тільки можна уявити в демократичній країні.

Введення воєнного стану в Україні створює особливі умови для функціонування конституційного ладу. Воєнний стан надає державним органам додаткових повноважень, які завуальовані під маскою забезпечення безпеки та оборони, але при цьому повністю порушують права і свободи громадян. Важливими аспектами становлення конституційного ладу в країні під час воєнного стану є:

- Обмеження прав і свобод людини і громадянина. Конституція України передбачає обмеження певних прав і свобод під час воєнного стану, але ці обмеження повинні бути тимчасовими та обґрунтованими, а не такими, які в повному обсязі обмежують права та свободи громадян.

- Забезпечення контролю за владою – важливо забезпечити механізми контролю за діяльністю органів влади, щоб уникнути зловживань. Але такого контролю не існує взагалі.

- Роль судової влади – суди повинні продовжувати виконувати свої функції, захищаючи права громадян навіть у складних умовах, але в більшості випадків люди і громадяни, права яких порушені позбавлені права доступу до правосуддя на підставі тих самих дискримінаційних процесів закріплених на

законодавчому рівні.

Для забезпечення конституціоналізму під час воєнного стану необхідно по-перше створити баланс між безпекою та правами. Звичайно, забезпечення національної безпеки часто вимагає обмеження певних прав і свобод, але важливо не допустити порушення основних прав і свобод. Надалі потрібно забезпечити прозорість дії уряду, які повинні бути максимально прозорими для громадян, щоб уникнути зловживань владою. Наступною, має бути мобілізація, яка має бути не позбавлена громадського контролю. Саме активна участь громадянського суспільства у контролі за діяльністю органів влади є ключовою умовою збереження конституційного ладу.

Також передбачені механізми захисту конституційного ладу, які спрямовані на забезпечення конституціоналізму під час воєнного стану до яких відноситься:

- Конституційний контроль – забезпечення діяльності Конституційного Суду України, який повинен розглядати справи щодо конституційності актів, прийнятих під час воєнного стану.

- Забезпечення діяльності омбудсмана – інституція уповноваженого з прав людини повинна мати можливість ефективно реагувати на порушення прав громадян.

- Міжнародна підтримка – співпраця з міжнародними організаціями та інституціями для забезпечення дотримання міжнародних стандартів прав людини.

На жаль, третій рік повномасштабного воєнного вторгнення країни агресора показали, що жоден з цих механізмів не є дієвим.

Конституціоналізм є важливою складовою становлення конституційного ладу в Україні, особливо під час воєнного стану. Забезпечення верховенства права, поділу влади та захисту прав людини є ключовими умовами для збереження демократичних цінностей та правового порядку. В умовах воєнного стану особливо важливо забезпечити ефективні механізми контролю за діяльністю органів влади та захисту прав громадян. Це допоможе зберегти конституційний лад та уникнути зловживань владою, забезпечуючи розвиток правової держави та демократичного суспільства в Україні.